

Høringsuttalelse – NOU 2:2012 Innenfor og utenfor

Studenter mot EU¹ takker for muligheten for å komme med våre kommentarer til NOU 2:2012 Innenfor og utenfor. Først og fremst er vi svært tilfreds med at det for første gang er gjennomført en full evaluering av Norges forhold til EU – både den helt spesielle EØS-avtalen og de øvrige 73 avtalene Norge har inngått med EU. Utredningen gir et i hovedsak godt kunnskapsgrunnlag for en svært viktig samfunnsdebatt i Norge.

Helt innledningsvis ønsker vi å bifalle Nei til EUs høringsuttalelse og vår høringsuttalelse kan sees på som et tillegg. Helt konkret ønsker vi å komme med noen generelle betraktninger i første del av høringsuttalelsen, før vi i andre del kommenterer del 20.3 Forskning og høyere utdanning før vi avslutter med en rekke forventninger om hva som skjer videre i prosessen.

1. Generelle betraktninger

I denne delen ønsker vi å fokusere på systematiske skjevheter i utredningen og metodologiske svakheter som resulterer i at utredningen gjennomgående gir et mer positivt bilde av konsekvensene av norsk tilknytning til EU enn det det er forskningsmessig belegg for.

Først og fremst ønsker vi å rette kritikk mot utvalgets valg av kilder, der det gjentatte ganger er valgt ut kilder som støtter utvalgets flertall og unnlatt å nevne kilder som motstrider flertallets oppfatning. Eksempelvis viser de til vedtak fattet på Fellesforbundets landsmøte i 2011 for å vise at EØS avtalen har bred støtte blant arbeidslivets parter. Det som er påfallende er at de unnlater å nevne andre vedtak fra samme landsmøte som er kritisk til EØS-avtalen. Heller ikke LOs kritiske vedtak fra kongressen i 2009 blir nevnt, da dette kanskje heller viser en økende trend til skepsis og kritikk av konsekvensene av EØS-avtalen på norsk arbeidsliv, heller enn en “bred støtte” blant arbeidslivets parter.

Et annet eksempel som illustrerer utvalgets mangler i forhold til valg av kilder gjelder på kapittelet om miljø. Her konkluderer utvalget med at “det fremstår som klart at EØS- avtalen alt i alt har ført til en mer ambisiøs norsk miljøpolitikk”. Her har utvalget igjen vært kreative med valg av kilder og sett bort fra sin egen fagutredning på miljø, Norsk miljøpolitikk og EU av Elin Lerum Boasson, forsker ved Fridtjof Nansens Institutt. Hvorfor utvalget ikke bruker en utredning som de selv har bestilt kan man bare spekulere i, men det er nærliggende å tro at de valgte å se bort fra fagutredningen da den ikke ga de svar som utvalget ønsket. En slik omgang med kilder er strekt kritikkverdig og skal ikke forekomme i et “forskningsbasert” utvalg.

Videre har utvalget en tendens til å trekke frem elementer av en sak, som passer verdensbildet deres men utelater andre kritiske sider ved samme sak. Et eksempel på dette er det som står skrevet rundt alkoholpolitikk. Det blir trukket frem at norsk avgiftspolitik er under press, og endringene som har kommet frem etter EØS-avtalen har ført til avgiftslekkasjer, men at avgifter er et nasjonalt anliggende og derfor har lite med EØS å gjøre. Det som er påfallende er at utvalget ikke nevner at mediedirektivet kan føre til alkoholreklame på norsk fjernsyn. Fortsatt alkoholreklameforbud var en forutsetning for mange politiske parti for å inngå EØS-avtalen i 1994, og er en forutsetning for fortsatt støtte til EØS-avtalen fra KrF. Dette fører til at saker blir ubalansert fremstilt, og ofte fremstilt mindre alvorlige (i en norsk politisk kontekst) enn det de egentlig er.

Disse metodologiske svakhetene kommer på toppen av at utvalgets flertall ofte lander ned på vurderinger som det ikke er forskningsmessig belegg for, og som heller ikke er begrunnet i tekstens hoveddel. Dette kan eksemplifiseres med påstanden om at EØS-avtalen er nødvendig for å sikre

¹ Studenter mot EU er en tverrpolitisk, antirasistisk organisasjon som organiserer studenter mot norsk EU-medlemskap. Vi har lokallag ved de største studiestedene i landet. Vår kjerne argumentasjon er folkestyre, solidaritet og miljø. Se mer info på www.studentermoteu.no.

markedsadgang for norske produkter. Det samme gjelder en rekke påstander som at vi kan takke EØS-avtalen for Norges økonomiske oppgang siden 1994 og at det i stor grad er EØS-avtalen som hørt ført til positive endringer i norsk arbeidsliv siden avtalen trådte i kraft. Disse påstandene belegges ikke med forskningsbaserte bevis, samsvarer heller ikke med tekstens hoveddel og må således sees på som utvalgets politiske overbevisning og dermed ikke av interesse i en forskningsbasert utredning og bør derfor heller ikke brukes som grunnlag for videre politikktutforming i en eventuell Stortingsmelding.

2. Forskning og høyere utdanning

Innledningsvis ønsker vi å påpeke at forskning og høyere utdanning bør behandles ulikt når det kommer til EU og EØS. Riktignok kommer de inn under samme (dog uforpliktende) artikkel i EØS-avtalen, artikkel 78 om samarbeid om blant annet forsknings- og utdanningspolitikk, men samarbeidets karakter har helt siden starten av vært kvalitativt forskjellig. EUs forskningspolitikk har basert seg på å finansiere forskning som kan bidra til større økonomisk vekst i EU, en politikk som blant annet har medført kritikk om fare for ensretting fra en rekke norske akademikere. Det utdanningspolitiske feltet har derimot blitt betraktet som for politisk følsomt og lite egnet for europeisk integrasjon. Dette har begrenset EUs aktivitet innenfor feltet.

Som nevnt over er både forsknings- og utdanningspolitikk inkludert under en ikke-forpliktende del av EØS-avtalen, men det betyr ikke at det samarbeidet som eksisterer har bredere nedslagsfelt enn det som er mulig å spore av formelle vedtak og politikk. Som det blir trukket frem i avsnitt 8.3.4 Kommunal og fylkeskommunal forvaltning: "Hele kommunesektoren påvirkes av trender, utviklingstrekk og arbeidsformer som er indirekte resultat av samarbeidet i EU/EØS". Det er ingen grunn til å anta at samarbeidet på forsknings- og høyereutdanningspolitikk ikke har samme virkning på sektoren som helhet og da er det en svakhet at utredningen ikke ser på generelle trender i EU og hvordan de påvirker norsk forsknings- og utdanningspolitikk, eller i det minste undersøker hvorvidt de er kompatible med norske målsetninger.

Studenter mot EU er ikke uenig i de overordnede målene som har preget norsk høyere utdannings- og forskningspolitikk i de senere årene, som mål om økt internasjonalisering og større grad av mobilitet. Internasjonalisering er nødvendig for å delta i den globale kunnskapsproduksjonen, men det kan derimot stilles spørsmålsteget ved hvorvidt en europeisering av norsk forskning og høyere utdanning er det samme som en internasjonalisering. Videre, dersom man godtar premisset om global konkurranse og det å knytte seg opp mot de ledende globale kunnskapsprodusentene burde Norge også knyttet seg nærmere BRIC-landene, USA og Japan og ikke utelukkende fokusert på Europa.

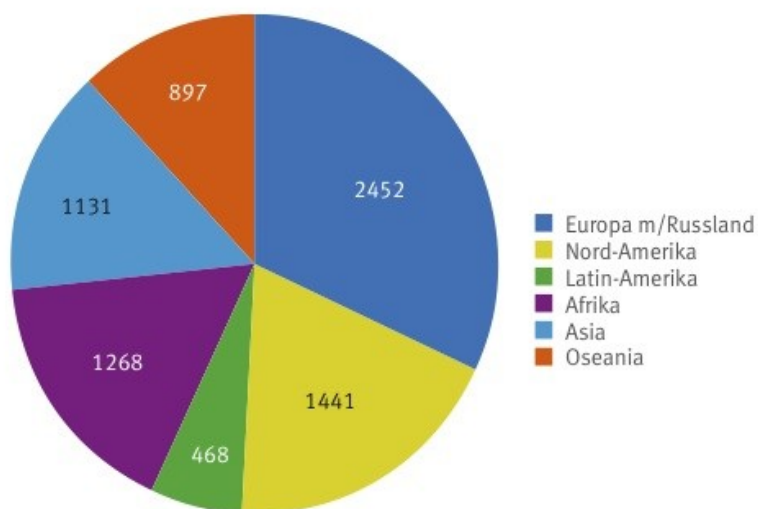
Av politikk som er vedtatt av EU innenfor høyere utdanningssektoren er kanskje det viktigste dokumentet "Moderniseringsagendaen for høyere utdanning", som ble vedtatt første gang i 2006 og revidert i 2011. Dette dokumentet er ikke nevnt i utredningen med et eneste ord, selv om det i stor grad har vært toneangivende for debatten i Europa. Denne politikken har et meget instrumentelt syn på kunnskap og kunnskapsproduksjon, samt et veldig snevert syn på fordelene ved høyere utdanning. Politikken ser først og fremst på utdanning som en prosjekt i selvrealisering på individuelt plan som igjen har ført til kravet om kostnadsdeling, eller med andre ord innføring av skolepenger. Dette er heller ikke eneste henvisningen til skolepenger i EUs politikk. I en kommunikasjon fra Kommisjonen til Rådet og Parlamentet i 2006 anbefalte Kommisjonen innføring av skolepenger som et av flere tiltak for å sørge for likere tilgang til høyere utdanning.² Det er så godt som politisk enighet i Norge at lik tilgang til høyere utdanning er et grunnprinsipp i norsk høyere utdanning og at det inkluderer at utdanningen er gratis.

² Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament. Efficiency and equity in the European education and training system. Bruxelles, 8/9 2006 481 final

Videre kan det nevnes at Bologna-prosessen blir avskrevet med knapt et par avsnitt i utredningen, selv om dette er den viktigste utdanningspolitiske prosessen på europeisk plan. Det trekkes ikke frem noen betraktninger på hvorfor europeisk utdanningspolitikk i stor grad er flyttet ut fra et EU-rammeverk til et rammeverk som er mellomstatlig og i stor grad bygger på de demokratiske tradisjonene som vi kjenner fra for eksempel norsk høyere utdanningssektor. Dette innebærer at de som er "stakeholdere" i mye større grad er involvert i prosessen deltar der beslutningene fattes, bla så har studenter, akademikere og høyere utdanningsinstitusjoner gjennom sine interesseorganisasjoner stemmerett i beslutningsfora i Bolognaprosessen. Dette kan sees på i motsetning til i EU, der norske interesser er representert ved Kunnskapsdepartementet.

Det utdanningspolitiske området som EU har holdt på med lengst er mobilitet, og ble startet i 1987 gjennom etableringen av ERASMUS. I utredningen trekkes det frem at norsk deltakelse i ERASMUS (som forøvrig ikke er avhengig av EØS-avtalen) som en viktig faktor for mobilitet til og fra Norge, økt satsing på internasjonalisering, opprettelse av egne internajsonaliseringskontorer på lærestedene. Utredningen klarer å se inngåelsen av ERASMUS-avtalen i et vakum, som gjør at den overrepresenterer betydningen av ERASMUS-programmet for arbeidet med mobilitet i høyere utdanning. Nedenfor er en graf fra Senter for internasjonalisering av høyere utdannings Mobilitetsrapport for 2011. Den viser helt tydelig at studenter i relativt liten grad reiser på mobilitetsopphold til Europa. Av 7657 studenter som dro på et delstudieopphold i utlandet var det 2452 som reiste til Europa, dvs 31,2 prosent. Dette er også et Europa som er større enn det ERASMUS omfatter. Ut over dette er det viktig å bemerke at en mye større andel studenter tar hele graden sin i utlandet (i overkant av 14 000 studenter) mot nesten 8000 som tar et til to semestre i utlandet, og disse faller fullstendig utenfor EUs mobilitetsprogram.

Figur 3.6 Delstudenter fordelt på verdensdel¹⁴

Et annet element som ikke er drøftet i utredningen, men som har store konsekvenser for utdanningssektoren er en domsavsigelse som nylig har kommet fra Høyesterett (C-542/09).³ EU-domstolen slår fast at krav til botid i Nederland ved tildeling av studiestøtte var ulovlig da det var diskriminerende mot den frie bevegelseheten til personer. Det gjenstår ennå å se hva slags konsekvenser denne dommen får for Lånekassen, men dersom samme regler skal gjelde i Norge vil det tilsi at den norske stat skal finansiere utenlandstudier for europeiske borgere som ønsker å studere i andre land helt uavhengig av deres tilknytning til riket. Dette koster potensielt et halvt statsbudsjett og setter våre finansieringsordninger i fare. Som Kim Kantardijev, leder av Norsk studentorganisasjon har uttalt i forbindelse med saken: "EU har kanskje en intensjon om at det skal

3 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CC0542:EN:HTML>

bli mer rettferdig for alle, men det hjelper ingen at alle får det like dårlig som de dårligste. Realiteten i forslaget er at Norge må avvikle sine gode ordninger eller endre dem til et avskrekkende nivå.”

Når det kommer til forskningspolitikken er det, som også utvalget trekker frem, ikke store politiske kontroverser rundt Norges deltakelse i EUs rammeprogram for forskning. I en utredning bestilt av Kunnskapsdepartementet (KD) blir Norges tilknytning, slik den har vært frem til i dag, evaluert og alternative tilknytningsformer vurdert.⁴ Det som er gjennomgående, for både denne rapporten og NOU 2:2012 er å se på konsekvensene for norsk forskning ved at de forskningspolitiske prioriteringene i stor grad er flyttet til Brussel. Technopolis' rapport konkluderer kort med at dette ikke er et problem, da prioriteringene i EUs rammeprogram for forskning og Norsk Forskningsråds prioriteringer stort sett har vært overlappende. EUs forskningsprioriteringer har i veldig stor grad vært innen for felter som teknologi, miljø og helse, noe som også viser seg i det nye rammeprogrammet for forskning Horizon 2020. Humaniora og samfunnsvitenskaplige fag blir således nedprioritert, noe som i det minste må kompenseres for på nasjonalt plan for å sørge for en balanse.

Videre gir Technopolis-rapporten et mer reelt bilde av kostnadene for norsk deltakelse i EUs rammeprogram for forskning:

“Norway’s financial contribution to the Framework Programmes is growing faster than the financial returns that Norwegian participants have managed to secure, leaving a gap between the monetary value of the contributions to the EU versus the funding received in Norway.”

Som står i et motsetningsforhold til hva utredningen hevder:

“Generelt har returandelen til Norge ligget noe under innbetalingene. I det 6. ramme-programmet var denne returandelen på 84 prosent, eller 77 prosent om man regner med administrasjonsutgiftene knyttet til deltakelsen.”⁵

Dersom man aksepterer premissene som ligger bak rammeprogrammet, blant annet om konkurranse om forskningsmidlene, er slike holdninger som utvises her uholdbare. Vi skal ikke ha tilbake kontigenten fordi vi ikke har lyst til å gå i minus, men fordi den forskningen som forgår i Norge er god nok til å få tildelt midlene. Det man da må spørre seg er hvorvidt vi ønsker å bruke pengene våre på å finansiere forskning på europeiske utfordringer og europeiske prioriteringer, eller om vi ønsker å bruke pengene til å finansiere forskning på de globale og nasjonale utfordringene.

3. Forventninger til den videre prosessen

Som nevnt i del 1 er det en rekke metodologiske svakheter og systematiske skjevheter i utredningen slik den foreligger. På dette grunnlaget forventer vi at i den videre prosessen hentes inn alternative kilder som balanserer tilnærmingen til EU innenfor de ulike fagområdene.

Videre er det skuffende at utvalget fikk et mandat som ikke ser på alternative tilknytningsformer til EØS. Spesielt kritikkverdig er det da at utvalget anbefaler en mer omfattende EØS-avtale enn dagens avtale. Da dette er et viktig aspekt i EØS-debatten mener vi at Alternativprosjektets rapport skal tas med inn i det videre arbeidet.

Det som er viktig nå er å få til en god offentlig og bred debatt om Norges tilknytningsform til EU. Denne må skje på bakgrunn av faktabasert kunnskap og unngå en del av de mytene som utredningen produserer, som at Norge skulle være 75 prosent medlem av EU.

Med vennlig hilsen

Jens Kihl

Leder Studenter mot EU

Julie Ness

Studentsekretær

⁴ Norway's affiliation with European Research Programmes, 01 mars 2012, technopolis group, på bestilling fra KD.

⁵ NOU 2012:2, side 776.